

Sosialidemokraattien kertomukset. SDP:n periaate-ohjelmakeskustelu 1995–1999 kertomusanalyysin valossa

RAULI MICKELSSON

ABSTRACT

The Stories of the Finnish Social Democrats: Narrative Analysis of the Social Democrats' Main Manifestos, 1995–1999

This article analyses the discussion that took place during preparation of the 1999 Finnish Social Democratic Party programme in 1995–1999 as well as the finished programme itself. Through what kinds of stories did the Party constitute, legitimate, reproduce and change itself during these years? I compare the Social Democrats' main manifestos with the stories by which the Party constituted and legitimated itself in the past, and with the visions presented in the European discussion of the state and of the challenges facing social democratic parties (also analysed in this article). The main conclusion of this research is that during these years the basis of the Party's legitimacy began to be defined spatially rather than historically. The future was seen as unpredictable and even frightening, the epoch of progress having been left behind. Eco-catastrophy, globalisation, neo-liberalism, egocentrism and the changes brought by to working life by information technology were seen as the threats of the future. Whereas before the Party had been legitimated with a linear story of progress, during preparation of the 1999 programme the central story was one of discontinuity.

Johdanto

Tässä artikkelissa tutkitaan Suomen Sosialidemokraattisen puolueen vuonna 1999 hyväksytyt ”SDP:n periaatteet” -ohjelmaa valmistellutta keskustelua vuosilta 1995–1999, sekä myös itse valmista ohjelmaa. Tutkimuskysymys on: millaisilla kertomuksilla puoluetta mainittua aikana konstituoitiin, legitimoitiin, uusinnettiin ja muutettiin. Vertaan periaateohjelmakeskustelua aikaisempiin sosialidemokraatteja konstituoineisiin ja legitimoineisiin kertomuksiin sekä eurooppalaisessa keskustelussa esitettyihin näkemyksiin sosialidemokraattisten puolueiden tilasta ja haasteista, joista esitän myös itse arvioita.

Suomen Sosialidemokraattisella Puolueella on yli satavuotisen olemassaolonsa aikana ol-

lut vain neljä periaateohjelmaa. Ensimmäinen Forssassa vuonna 1903 hyväksytty periaateohjelma oli voimassa vuoteen 1952, eli lähes viisikymmentä vuotta. Vuoden 1952 ohjelman aika päättyi 35 voimassaolovuoden jälkeen vuonna 1987, jolloin hyväksyttiin uusi ohjelma. Tämä vuosikausia ja laajasti valmisteltu (ja sivumäärältäänkin laaja) ohjelma sai väistyä jo kahdentoista voimassaolovuotensa jälkeen vuonna 1999. Tällöin, puolueen satavuotiskokouksessa Turussa, hyväksyttiin uusi suppea, mutta laajan valmistelutyön läpikäynyt ”Sosialidemokratian periaatteet” -ohjelma.

Uuden ohjelman tarve tuli reaalisosialismin romahdettua ja Suomen liittyttyä Euroopan Unioniin. Tämän vuoksi vuonna 1993 pidetty puoluekokous edellytti, että periaateohjelman uudistustyötä on ryhdyttävä valmistelemaan (SDP

1996b, 1). Vuonna 1999 hyväksyttyä ohjelmaa tehtiin pitkään ja perusteellisesti. Vaikka perinteisen järjestökäsittelynkin osuus oli huomattava, sisälsi periaateohjelmakeskustelu myös uusia elementtejä. Muun muassa vuonna 1995 julistetussa kirjoituskilpailussa kutsuttiin mukaan kaikkia henkilöitä kirjoittamaan ”tulevaisuuden arvoista ja aatteista”. Tämän lisäksi puolue avasi vuonna 1998 omille kotisivuilleen ”periaatepajan”, jossa rekisteröidyt keskustelijat pystyivät valmistelemaan uutta periaateohjelmaa. Myös järjestökäsittelyn osuudesta pyrittiin saamaan mittava: ohjelmatyöryhmä järjesti noin 180 tilaisuutta joihin osallistui yhteensä 5000 ihmistä (Mauriala 1999).

SDP ei ole ollut uudistustyössään ainut sosialistinen tai sosialidemokraattinen puolue Euroopassa. Uudistamisen tiellä tunnetuin on Ison-Britannian New Labour, mutta myös muualla Euroopassa käydään jatkuvaa periaatekeskustelua sosialidemokratian tulevaisuudesta. Sosialidemokraattien uudistuminen on huomioitu myös akateemisella tasolla, varsinkin Britannian Labour-puolueen uudistamisesta on kirjoitettu lukuisia kirjoja ja artikkeleita (esim. Giddens 1998; Gamble ja Wright 1999).

Ohjelmilla ja erityisesti periaateohjelmilla on ollut perinteisesti erittäin tärkeä sija sosialidemokraattien itseymmärryksessä. Tätä todistaa jo se, että puolueen keskusteluissa ohjelmiin ollaan viitattu melko usein, kun haluttiin oikeuttaa esitettyä argumenttia. Näin tehtiin varsinkin 1970-luvulla, mutta myös muulloin (ks. esim. Mickelson 1999, 117). Vaikkei vuoden 1987 periaateohjelmaan (eikä muihinkaan ohjelmiin) enää viitattu 1980- ja 1990-luvuilla yhtä runsaasti kuin vuonna 1952 hyväksytyyn periaateohjelmaan aiemmin (mt.), on ohjelma-instituutio edelleen tärkeä sosialidemokraateille. Tästä on osoituksena mm. vuonna 1999 hyväksytyn periaateohjelman työstämiseen suunnatut resurssit.

Vuonna 1999 hyväksytyn periaateohjelman syntysanat lausuttiin SDP:n vuoden 1993 puoluekokouksessa, jossa päätettiin ohjelmanteosta seuraavaa:

Sosialidemokratian tehtävänä on avata väylät sellaiselle henkiselle ja poliittiselle uudistumiselle, että ihmisten usko tulevaisuuteen vahvistuu. Tällöin on tärkeätä, että ih-

misten mahdollisuudet ohjata niin koko yhteiskunnan kuin omien työ- ja toimintaympäristön kehitystä lisääntyvät.

Suomalaisen sosialidemokratian aatteellinen ja poliittinen sanoma on koottava ja pelkistettävä vakiintuneelta arvoperustalta uudeksi käytännön toimintaa ohjaavaksi periaateohjelmaksi, joka ottaa huomioon Euroopan yhdentymiskehityksen vaikutuksen ja edistymisen.

Uudistustyössä on otettava huomioon puoluekokouksessa asiasta käyty keskustelu ja eri kannanottojen yhteydessä puolueelle hyväksytyt pitkän aikavälin tavoitteet (SDP 1996b, 26).

Päätöksen ensimmäisessä kappaleessa määritellään sosialidemokratian tehtävät ja toisessa periaateohjelman tarkoitus, tehtävät ja uudistamisen syy. Tavallaan ”vakiintunut arvoperusta” depolitisoitiin (ks. jäljempänä), jolle uusi ohjelma tuli rakentaa. Toisaalta ohjelmaa rakennettaessa keskusteltiin paljon nimenomaan arvoista ja kirjoituskilpailukin voidaan tulkita kyseenalaistaneen vakiintuneet arvot jo nimesään: ”tulevaisuuden arvot ja aatteet”. Euroopassa tapahtuneet muutokset nähtiin ohjelma muutoksen syyksi. Sosialidemokraattien tuli kartoittaa asennoitumistaan myös uusliberalistisiin aatteisiin, kansallisvaltion perustuvaan keynesiläisyyden loppuun ja näiden provosoi- maan hyvinvointivaltiokeskusteluun.

Kertomus, katkos, jatkuvuus ja identiteetti

Periaateohjelmakeskustelu voidaan aina tulkitta katkokseksi puolueen vakiintuneen subjektuuden uusintamisessa. Se on vanhan subjektuuden kyseenalaistamista ja uuden etsimistä. Sosialidemokraattienkin keskustelussa mietittiin runsaasti ja vakavasti sosialidemokratian oikeutusta. Itse asiassa subjektuuden luominen ja uusintaminen tapahtuu diskurssissa (Neuman 1995, 6). Tutkittavan tapainen periaateohjelmakeskustelu on sosialidemokraattien subjektuuden luomisen ja uusintamisen ydintä. Alkerin ja Sylvanin mukaan teksti legitimoii niin yksilön kuin poliittisen yhteisönkin. Yksilö konstituoitetaan esimerkiksi tietynlaiseksi kansalaiseksi tai objektiksi. Kirjoittajan mukaan:

Myös poliittisia yhteisöjä rakennetaan samalla tavalla (kuin sosiaalista yksilöä, R.M.) antamalla niille tietynlaisia ominaisuuksia. Kuhunkin diskurssiin liittyvä tekstualisaation prosessi konstituoii tuon diskurssin poliittisen yhteisön niin, että sille asetetaan tekstualisaatiossa joukko erityisiä piirteitä, jotka liittyvät kyseessä olevalle yhteiskunnalle luonteenomaiseen tapaan tuottaa legitimaatiota (Alker ja Sylvan 1994, 16).

Edellä olevan mukaan on tulkittavissa, että periaateohjelmakeskustelu – ja tietysti itse periaateohjelma – on osana sekä konstituoidussa että legitimoimassa sosialidemokraatteja puolueena. Alkerin ja Sylvanin käsityksen mukaan poliittinen yhteisö konstituoituu tiettyjen yhteisymmärrysten ja tiettyjen erojen kautta. Tämä käsitteellinen rakenne on kaiken poliittisen toiminnan sydämessä (Alker ja Sylvan 1994, 11). Kenneth Burke olisi varmaan jakanut saman ajatuksen, kun hän korosti identifikaation olevan kaiken määrittelyn perusteena. Sosiaalinen järjestys syntyy ja sitä ylläpidetään identifikaation kautta (Summa 1996, 56–57; Burke 1950, 19–23). Varsinkin puolueilla on tärkeää erottaa ”meidät” ”muista”.

Hayden Whiten sanoin kertomus on irrallisten datojen toisiinsa yhdistämistä. Menneisyys on mykkää, se ei sinänsä kerro miten asiat ovat ja miten ne ovat tulleet joksikin (White 1990, ix). Kertomus on loogis-kronologinen tapahtumaketju, jolle on tavanomaista ajallinen ulottuvuus (Alasuutari 1994, 107). Kertomusanalyysillä pyritään tutkimaan yksilö- tai kollektiivisubjektin identifiointia, konstituointia ja legitimointia. Kertomuksesta on luettavissa, miksi subjekti on syntynyt, mitä tehtävää se on suorittanut ja mitä suorittaa, kenen puolesta ja ketä vastaan se toimii (Ricoeur, 1983, 55). White painottaa, että kertomus- ja juonistruktuuri eivät ole neutraaleja, vaan sisältävät moraalisia valintoja (Majander 2000, 500; White 1990, 3). Kertomuksen esittäjällä onkin suuri vapaus valita ja painottaa kertomuksen juonistruktuurin elementtejä omien motiivien ja intentioidensa mukaisesti muotoillessaan ja uudelleen muotoillessaan kertomusta. (Ricoeur 1983, 75–82; White 1990, ix)

Tämän vuoksi kertomuksen esittäminen on mitä poliittisin teko. Kertojen vallassa on paitsi muotoilla kertomus tietynlaiseen juoneen, ko-

rosta ja jättää pois tiettyjä tapahtuneeseen kuuluneita seikkoja sekä määrätä kertomuksen alku- ja loppuajankohdat. Oleellista kertomuksen poliittisuuden kannalta on myös, kenet/mitä subjektivoidaan ja desubjektivoidaan sekä mitä politisoidaan ja mitä depolitisoidaan. Kertomuksen juonistruktuurin muotoilu ja valinta antaa mahdollisuudet ja rajoittaa erilaiset subjektivoinnit/desubjektivoinnit sekä politisoinnit/depolitisoinnit. (Alker ja Sylvan 1994, 19–22)

Poliittinen teksti voidaan jakaa politikointi-, politisointi-, suunnittelu- ja poliittisen säännösten ylläpitoretoriikkaan¹. Politikointiretoriikalla kamppaillaan politiikan esityslistalla olevista asioista ja politisointiretoriikalla tuodaan uusia poliittisia asiakysymyksiä agendalle. Suunnitteluretoriikka korostaa puolestaan politiikan finaalisuutta ja politiikan ylläpitoretoriikka politiikan säännöstöä (Palonen 1993a, 6–16). Depolitisointi on eräs politikoinnin muoto, strategia, jolla tietty asia reifikoidaan ja tavallaan poistetaan politiikan agendasta. Depolitisoidut kertomukset ovat siis välttämättömyyksiä luomista ja uusintamista (Alker ja Sylvan 1994; Palonen 1993b, 133). Toisaalta kertomuksen luominen (muuttaminen) voidaan ymmärtää politisoinniksi. Sen avulla voidaan kiistää vanhojen kertomusten legitimitettiä ja politisoida jokin depoliittinen asiakysymys. On huomiotava, että uudessakin kertomuksessa on välttämättömyysretoriikan eli depolitisoinnin aineksia. Katkoksissa tapahtuu usein politisointia, kun jatkumojen aikana uusinnetaan vanhoja kertomuksia. Näin kertomuksilla politisoidaan tarkoituksena konstituoida ja legitimoida puolueita.

Kertomusta kerrotaan ja tulkitaan aina nykyisyyden kontekstissa, mutta se saattaa käsitellä menneisyyttä, nykyisyyttä ja/tai tulevaisuutta (Ricoeur 1983, 60). Kertomus saattaa sisältää myös nämä kaikki kolme aikatasoa. Kertomukset esiintyvät joskus kokonaisina, mutta useimmiten fragmentteina eri kirjoituksissa. Esimerkiksi edistyskertomuksen uusintamiseen osallis-

1. Palonen ja Summa (1996, 11–13) käyttävät termejä politikointi- politisointi- policy- polityretoriikkaa. Olen kääntänyt policyretoriikan politiikan suunnitteluretoriikaksi ja polityretoriikan politiikan ylläpitoretoriikaksi.

tutaan viittaamalla ”uudistamiseen”, ”edistämiseen”, ”kehittämiseen” ja ”laajentamiseen”. Käsitteiden samanlainen ymmärtäminen ja samansuuntainen käyttö viittaavat siihen, että jäsenistö ymmärtää niiden viittaavan johonkin yhtenäiseen kertomukseen.

Periaateohjelmakeskustelun jäljet lähdemateriaalina

Eeva Aarnio on tutkinut periaateohjelmien valmistelua Suomessa. Hänen mukaansa ohjelmätöiden funktiona voi olla ohjelman toimiminen politiikan ohjeena, koulutusprosessina, keskustelufoorumina, puolueetyöhön integroinnin välineenä sekä puolueen jäsenen meritoitumisen välineenä (Aarnio 1998). Lähes kaikki nämä funktiot tuotiin esille sosialidemokraattienkin keskusteluissa. Ainoastaan ohjelmätöitä yksittäisen henkilön meritoitumisen välineenä ei juurikaan ilmennyt. Kuten aiemmin on jo kerrottu, tässä artikkelissa periaateohjelmakeskustelua tarkastellaan ”meikäläisyyden” luomis- ja uusintamisprosessina (vrt. Burke 1950, 19–23; Hyvärinen 1994, 71–73).

Pakinoitsija ja puoluekokousedustaja Aimo Kairamo toivoi uudistamisprosessista upeaa keskustelukierrosta ja itsetutkiskeluprojektia puolueen sisälle (SDP 1996b, 16). Sosialidemokraattien periaateohjelman uudistamiskeskustelu oli mittavaksi organisoitu puoluesubjektuuden arviointi- ja luomisprosessi, puolue ja sen jäsenjärjestöt järjestivät 180 keskustelutilaisuutta, joihin osallistui yhteensä n. 5 000 henkilöä (Mauriala 1999).

Näistä tilaisuuksista ei jäänyt kovin paljon kirjallista jälkeä, joten en ole niitä analysoinut. Sen sijaan pyrin analysoimaan kaiken muun materiaalin, josta jäi kirjallinen tai sähköinen jälki. Artikkelin tutkimusaineistona ovat seuraavat kirjalliseen asuun päätyneet periaateohjelmakeskustelun osat:

- Vuonna 1995 järjestetyn ”Tulevaisuuden arvot aatteet”-kirjoituskilpailuun lähetetyt 135 kirjoitusta (viittaus: nimimerkki, ki).
- ”Sateenkaaren tuolla puolen”, keskusteluaineisto XXXVII puoluekokoukselle. Toimitettu parhaista kirjoituskilpailun teksteistä sekä pyydetyistä kirjoituksista. Yhteensä 19 kirjoitusta, joista 15 kirjoituskilpaan osallistunut-

ta ja neljä muuta pyydettyä kirjoitusta (SDP 1996a, kirjoittajan nimi).

- SDP:n kotisivuilla olleen periaatepajan 66 kirjoitusta (pe, kirjoittajan nimi).
- Vuoden 1996 puoluekokouksen periaateohjelman muutoksesta pidetyt 25 puheenvuoroa (SDP 1996b).
- Puoluetöiden toimittamien ”SDP:n uusi periaateohjelma keskusteluaineisto 1–10” sisältämät asiantuntijoiden kirjoittamat 86 kirjoitusta. Julkaistu vuosina 1998, paitsi keskusteluaineisto 6 vuonna 1999 (kirjoittajan nimi, k-numero).
- Vuoden 1999 puoluekokouksen periaateohjelman muutoksesta pidetyt 70 puheenvuoroa (SDP 1999a).
- Vuoden 1999 hyväksytty ”Sosialidemokratian periaatteet”-ohjelma (SDP 1999b).

Puolueen kotisivuilla ollut periaatepajassa keskustelivat lähes pelkästään puolueen jäsenet. Keskusteluun osallistuminen edellytti rekisteröitymistä ja argumentit olivat varsin asiantuntevia. Periaatepaja – keskustelu oli siis pelkästään uuden ”meikäläisyyden” luomista ja vanhan kartoittamista, kuten tietysti myös puoluekokouksissa käydyt keskustelut. Asiantuntijoiden ja puolue-eliitin laatimissa ”keskusteluaineisto”-kirjasissa olleet kirjoituksissa paistoi läpi asiantuntijaetos. Pääosa kirjoittajista oli sosialidemokraatteja, mutta mukana oli muutama puolueeseen kuulumaton asiantuntija, osa kirjoituksista oli selkeämpää meikäläis-retoriikkaa kuin toiset. Useat keskusteluaineiston kirjoitukset olivat kuitenkin sävyltään neutraaleja.

Sen sijaan kirjoituskilpailun kirjoittavat olivat erilaisissa suhteissa SDP:hen. Tunnetusti kilpailun voitti vihreä toimittaja Timo Harkka, kilpailuun osallistui myös Vasemmistoliiton vastaava kilpailun voittanut Tuomas Rantanen, joka on myöhemmin ollut vihreiden kunnallisvaaliehdokkaana. Kirjoituskilpailun kirjoittajan ja puolueen suhteet voidaan jakaa neljään kategoriaan:

- Suurin osa kirjoituskilpailun sadosta oli ”meikäläisyyden” uusintamista ja muuttamista.
- Jotkin kirjoitukset olivat ”heikäläisyyden” luomista, joissa sosialidemokraatteihin suhtauduttiin ”toisena”. Näistä kirjoituksista on

- luettavissa kielteinen suhtautuminen SDP:hen
- Harakan ja Rantasen tapaiset kirjoittajat eivät suhtautuneet SDP:hen kovin kielteisesti, heidän kirjoituksensa olivat enemmän rakentavia. Nämä kirjoittajat pyrkivät vaikuttamaan tärkeään yhteiskunnalliseen kollektiivisubjektiin, SDP:hen, jonka jäseninä he eivät olleet.
- Kirjoituskilpailussa oli paljon myös tekstejä, joissa kirjoittajat pyrkivät rakentamaan omaa subjektiuttaan. Näissä usein muistelun varaan rakennetuissa kirjoituksissa yksinäinen kirjoittaja purkaa maailmantuskaansa.

Kvalitatiivisen tutkimuksen tapaan tämäkin tutkimus perustuu induktiiviseen metodiin muistuttaen Grounded theory-lähestymistavan mukaan tehdyn tutkimuksen rakennetta (Strauss 1987, 22–23; Strauss ja Corbin 1990, 23–32). Perustana on tutkimusaineisto, jonka läpikäyminen ja analysointi on jäsentänyt sekä tutkimusprosessia että tutkimusraporttia. Lähtökohdina ovat olleet aineistosta tehdyt koodaukset, luokittelut ja pelkistykset, joiden tuottamaa uutta tietoa verrataan muihin teorioihin. Tutkimusprosessin keskeisimpänä jäsentäjänä on ollut yllä esittämäni metodologiset analyysitavat, jossa oleellista on ollut erojen ja yhtäläisyyksien (jatkuvuuksien ja katkosten) etsintä (vrt. Strauss 1987).

Analysoinnissa olen käyttänyt Grounded theory-lähestymistapaa varten tehtyä Nud*ist -ohjelmaa², jonka avulla luokittelin sähköiseen muotoon saatetun tutkimusaineiston³, vertailin tekstejä luokkien sisällä ja välillä ja tein täydennykseksi joitakin tekstihakuja. Tämä vaihe on ollut iteroivaa: tarkistin Nud*istin avulla tehtyjen analysointien oikeellisuutta vertaamalla sitä alkuperäismateriaaliin, sekä alkuperäismateriaalin havaintoja vertaamalla sitä Nud*ist-analyysin avulla saavutettuihin tuloksiin.

2. Non-numerical Unstructured Data Indexing Searching and Theory-building.

3. Periaatepaja ja osa keskusteluaineistosta oli jo valmiina HTML-muodossa, josta muutin sen txt-muotoon. Toinen osa keskusteluaineistosta ja puoluekokouspöytäkirjat olivat Word Perfect -muodossa, josta muutin ne txt-muotoon. Kilpikirjoituksen materiaali piti skannata tai kirjoittaa txt-muotoon.

Keskustelijoiden kertomukset menneestä, olevasta ja tulevasta maailmasta

Lähes kaikki keskustelijat aloittivat kirjoituksensa tai puheensa analysoimalla yhteiskunnan tilaa menneinä aikoina, nykyhetkenä ja tulevaisuudessa. Useat heistä (varsinkin kilpikirjoittajat) tyytyvät kuvaamaan vain mennyttä kehitystä, nykyisyyttä tai tulevaisuuden uhkia ja mahdollisuuksia sisällyttämättä laisinkaan kontribuutioonsa osaa, jossa pohdittaisiin mitä kuvaus merkitsisi SDP:n periaateohjelmalle. Tavallista myös oli, että puheet ja kirjoitukset koostuivat kahdesta osasta, joista ensimmäisessä kuvataan yhteiskunnan tilaa ja toisessa pohditaan tämän vaikutusta SDP:hen ja uuteen periaateohjelmaan. Pääosa keskusteluaineisto-kirjasten annista koostui yhteiskunnan tilaa analysoivasta aineistosta. Periaatepajassa ja puoluekokouskeskusteluissa työstiin enemmän uutta ohjelmaa. Tarkastelen ensiksi millaisia kertomuksia kirjoittajat, puhujat ja SDP:n periaatteet ohjelma laativat maailman tilasta ja tämän jälkeen analysoin heidän (ohjelman) kertomuksiaan SDP:n tilasta ja tulevaisuudesta. Kertomukset ympäröivästä maailmasta ja SDP:n tilasta eroavat siinä, että jälkimmäisessä kategoriassa SDP on keskeinen aktori, ensimmäisessä kategoriassa sitä tuskin mainitaan.

Valtaosa kirjoittajista korosti murrosta. Nykyisyys koettiin epävarmaksi ja tulevaisuutta pidettiin arvaamattomana. Kuvatessaan nykyisyyttä ja tulevaisuutta puhujat ja kirjoittajat käsitelivät, globalisaatiota, (tieto)teknologian kehitystä, uusliberalistisävytteistä markkinointumista, kommunismin romahduksen mukanaan tuomaa murrosta, arvojen degeneroitumista – erityisesti yksilökeskeistymistä, sosiaalivaltion mahdollista romahdusta, lamaa, julkisen sektorin leikkauksia, massatyöttömyyttä ja ekokatastrofia. Juurikaan näihin nykyisyyden ja tulevaisuuden determinantteihin ei suhtauduttu toivoikkaasti, vaan sävy oli pessimistinen. Kirjoitusten epätoivoa lisäsi se, että politiikan – ja siten myös puolueiden – vaikutuksen uskottiin vähenevän, kun markkinavoimien aiheuttama kaaos ottaa vallan. Sen paremmin globalisaation kuin tekniikan kehityksen ei uskottu pystyvän vaikuttamaan, ne olivat lähes kaikkien keskustelijoiden mielestä epäpoliittisia välttämättömyyksiä. Sen sijaan useimmat kirjoittajat

uskoivat markkinoiden valjastamiseen, kielteisen kehityksen estämiseksi ja myönteisen aikaansaamiseksi.

Kilpikirjoittajanimimerkki ”Aatos” käsittelee lähes kaikkia muissa puheenvuoroissa olleita tulevaisuuden kuvauksia. Hänen mukaansa tulevaisuuden murroskauteen kuuluvat: elinympäristön huonontuminen, yhteiskunnallisten järjestelmien kriisitila, byrokratian lisääntyminen, asutuksen ahtaautuminen, työllisyys tilanteen muodostuminen epävarmaksi, ihmisten ja eritoten nuorison vieraantuneisuuden lisääntyminen ja taloudellisen kehityksen häiriöiden jatkuminen. Aatoksen mukaan tulevaisuudessa yhä suuremmat ihmisryhmät hylkäävät yhteiskunnan arvojärjestelmät. Nimimerkki korosti, että nämä ilmiöt ovat paitsi maailmanlaajuisia ja monimutkaisia vaikuttavat ne myös vahvasti toisiinsa tavalla, jota ei ole vielä pystytty selvittämään (SDP 1995).

Kilpikirjoitusten joukossa oli novelliin muotoon laadittuja dystopioita, joissa kuvatussa maailmassa lähes kaikki epäsuotuisat kehitystendenssit olivat toteutuneet. Näiden mukaan maailma olisi muukalaisille vihamielinen, ekokatastrofi olisi edennyt, vanhat yhteisöt olisivat hävinneet, lukuisat televisiokanavat tarjoaisivat samanlaista viihdettä, kylmät ja tunteetomat markkinoiden lait ja tekniikka olisivat ottaneet ylivallan kun samalla kansalaisvaltion arvot olisivat romahtaneet (mikä tosin koettiin hyvänä). Lisäksi EU hallitsisi totalitaarisesti koko Eurooppaa toteuttaen mm. yhteisen ”kieliunionin”, vaikka sitä vastustetaan ”lähes sataprosenttisesti” kaikissa EU-maissa (ks. esim. ”Nollalukulaisia”, nimim. ysikuus, ki).

Useassa kirjoituksessa maailman koettiin degeneroituneen kaotiseksi ja anarkistiseksi paikaksi, jossa ideologiasta on tullut fraasi ja jäljelle on jäänyt vähemmän syrjäytyneiden omien etujen ajaminen. Käsitettä ”arvotyhjiö” käytettiin kuvaamaan tätä tilaa. Eräs kilpikirjoittaja halusi korostaa kuinka sodan jälkeen Suomi rakennettiin työllä ja puhallettiin yhteen hiileen. Nyt kansa jakaantuu yhä enemmän menestyjiin ja häviäjiin. Ketään ei tunnu kiinnostavan muu kuin oma olo.

Kilpikirjoittajat eivät juurikaan suhtautuneet myönteisesti tulevaisuuden haasteisiin. Vaikka muilla areenoilla puhuneet ja kirjoittaneet olivat hitusen kilpikirjoittajia myönteisempiä heil-

lekään tulevaisuus ei näyttäytynyt myönteisten mahdollisuuksien lähteenä, vaan pikemminkin kaoottiselta myllerryksenä johon piti sopeutua.

Periaatepajan kirjoitukset olivat optimisempia kuin kilpikirjotukset, keskusteluaineistossa näkyi neutraali asiantuntijaeetos, kun itse valmiissa ohjelmassa tulevaisuudessa uskottiin maailman tulevan monimutkaisemmaksi mm. globalisaation myötä. Tulevaisuuden kannalta myönteisempien puheenvuorojen käyttäjät olivat siis aktiivisocialidemokraatteja, kun pessimistisimmät kilpikirjoittajat olivat pääasiassa vain kirjoittavia yksilöitä. Kilpailukutsun muoto ja sisältö ei todennäköisesti vaikuttanut kilpikirjoitusten pessimistiseen sävyyn, koska se oli melko neutraali: kutsuttiin kirjoittamaan vain ”tulevaisuuden arvoista ja aatteista”. Yhtenä syynä pessimismiin voi pitää kilpailuajan kohtaa. Vuonna 1995 vallitsi Suomessa syvä lama ja massatyöttömyys, taustadiskurssia hallitsi uusliberalistissävytteinen markkinakertomus, jonka päätavoitteena oli hävittää – socialidemokraattien saavutuksenaan kokema – hyvinvointivaltio.

Vaikka suurin pessimismi hävisi periaatepajassa ja keskusteluaineistoissa (johon kirjoitettiin pääasiassa 1998 ja 1999) ja puoluekokouspuheenvuoroissa tulevaisuus koettiin edelleen arvaamattomana ja poliittisten vaikutusmahdollisuuksien koettiin olevan pienemmät kuin aiemmin.

Keskusteluaineistojen kirjoituksissa käytettiin paljon tilaa kommunismin romahduksen pohtimiseen ja kylmään sotaan, jonka loppumisen symbolina pidettiin Berliinin muurin kaatumista. Kirjoittajien kanta kommunismiin oli poikkeuksetta kielteinen. Useimmiten he halusivat tehdä jyrkän eron kansanvaltaisen socialidemokratian ja kommunismin välille. Lisäksi keskusteluaineistossa pohdittiin kokonaisten yhteiskuntaluokkien häviämistä, yksilökeskeistymistä, uusliberalismin voittokulkua, teknologian kehitystä sekä varsin paljon globalisaation vaikutusta. Sekä teknologian kehityksen että globalisaation edessä oltiin neuvottomia. Mm. Antti Vuolanne totesi, että politiikat ovat ymmällään ja monet sormi suussa. Vuolanne vertasi globalisaatiota teolliseen vallankumoukseen (K 6, 41–42). Valmiissa ohjelmassa globalisaatio oli yksi keskeisemmistä käsitteistä. Globalisaatiokehitys saattaa ohjelman mukaan

lisätä eriarvoisuutta maailmassa, jota vastaan tulee politiikan keinoin toimia. Toisaalta globalisaatio voi myös antaa uusia mahdollisuuksia joillekin maille talouden tehostumisen ja tuotannon kasvun johdosta (SDP 1999b, 9).

Kuten muissakin periaateohjelmakeskustelussa, niin myös keskusteluaineistossa uusliberalismi koettiin suureksi uhaksi. Uusliberalismi olikin tärkeä käsite sosialidemokratian identifiointille burkelaisessa mielessä, se oli termi johon liitettiin kaikki se kielteinen jota vastaan sosialidemokratia taistelee (vrt. Burke 1950 19–23). Uusliberalismia pidettiin piittaamattomana, sen uskottiin nojaavan itsekkyyteen ja sen vuoksi tuottavan eriarvoisuutta ja rikollisuutta. Aineistossa tosin todettiin uusliberalismin aallon olevan jo taitumassa. Valmiissa periaateohjelmassa ei uusliberalismiin viitattu eksplisiittisesti kertaakaan, sen sijaan siinä puhuttiin yltiöliberalismista ja itsekkästä kapitalismista, joita vastaan yhteisöllisyyttä tavoitteleva SDP taistelee (SDP 1999b, 7).

Ekokatastrofikertomukset aloittivat puolue- ja muussakin yhteiskunnallisissa diskurssissa uudenlaisen dystopiakertomuksen perinteen⁴ jo 1970-luvulla. Seuraavana vuosikymmenenä tämäntyyppinen kertomus oli varsin tavallinen puolueiden ohjelmissa (vrt. Mickelsson 1996 ja 1999). Myös 1990-luvun lopulla toimitetussa keskusteluaineistossa ekokatastrofin uhalle oli annettu varsin paljon tilaa. Kaikissa asioita käsitellessä kirjoituksissa ekokatastrofin uhka myönnettiin, mutta kirjoitusten tulkinta sen vaikuttavuudesta ja torjunnan keinoista olivat melko erilaisia. SDP:n periaatteet ohjelmassa ympäristönsuojelu ei ole enää kovin tärkeässä asemassa. Se tosin huomioidaan, mutta ohjelman luonteesta johtuen kovin yleisellä tasolla (SDP 1999b).

Globalisaation, uusliberalismin ja ekokatastrofin lisäksi dystopiakertomusten lähteenä oli teknologian raju kehitys. Joissain kirjoituksissa koettiin jopa jonkinlaista teknofobiaa. Tavalisemmin teknologian kehitykseen suhtauduttiin neutraalisti.

4. Ennen ekokatastrofikertomuksia vaikuttaneet kommunismia kuvaavat dystopiakertomukset (esim. George Orwell: Eläinten vallankumous ja 1984) eivät näkyneet suomalaisten puolueiden diskurssissa yhtä eksplisiittisesti kuin ekokatastrofikertomus.

Keskustelijoiden laatimat kertomukset maailman tilasta noudattivat pääosin seuraavaa kaavaa:

- *Menneisyydessä* edistettiin tasa-arvoa mm. luomalla hyvinvointiyhteiskunta.
- Elämme *nykyisin* suurta murroskautta. Mm. hyvinvointivaltio on uhattuna massatyöttömyyden ja uusliberalismin vuoksi.
- *Tulevaisuutta* varjostavat globalisaation, yhteiskunnan teknistymisen, ekokatastrofin ja yksilökeskeisyyden uhat. Nämä ovat samalla haasteita politiikalle. Kehitys saattaa kuitenkin ajautua kaaokseen ja anarkiaan.

Keskustelijoiden kertomukset sosialidemokrateista

Ennen nykyistä murrosta vallinnutta modernia yhteiskuntaa hallitsi edistyskertomus. Georg Henrik von Wright jakaa modernin edistyksen idean kahteen päähaaraan, joiden historiallinen alkuperä on osittain erilainen. ”Toinen on ajatus edistyksestä tiedon kasaantumisen ja tieteen ja teknologian edistymisen tuloksena. Toinen yhdistää edistyksen ihmisen ja yhteiskuntajärjestelmän täydellistymiseen.” Von Wright toteaa myös, että edistyksen idea on kvantifikoitunut ja reifikoitunut. Näin alunperin arvomääreestä yritetään saada mitattavaa ja itsestään selvää (von Wright 1989, 21). Sosialidemokraatit ovat olleet modernin edistyskertomuksen keskeisiä kantajia. He ovat uskoneet molempiin von Wrightin mainitseisiin edistyksen tendenssiin, erityisesti he ovat uskoneet yhteiskunnan täydellistymiseen (Mickelsson 1999).

Periaateohjelmakeskustelussa korostettiin tekniikan ja tieteen edistystä, mutta sen ei uskottu vievän yhteiskunnallista kehitystä eteenpäin, vaan sen pelättiin aiheuttavan mm. eriarvoistumista. Toisaalta yhteiskunnan täydellistymiseen ei juurikaan uskottu. Huomioitavaa kirjoitusten kertomuksissa oli luja usko nykyisyyden (epäsuotuisten) tendenssien jatkumiseen. Murrosta ei juurikaan ymmärretty jonkun seesteisemmän ja lineaarisen kehityksen lähtökohtana, vaan uskottiin maailman olevan jatkuvassa ja vauhdiltaan kiristyvässä murroksessa. Vaikka maailma oli murroksessa, uskottiin samojen epäsuotuisten tekijöiden vaikuttavan jatkuvasti, ei ollut toivetta murroksen johdosta tapahtuvasta edistyksestä.

Kertomus sijoittuu ajallisesti:

1900 - luvun alku

1950 - luku

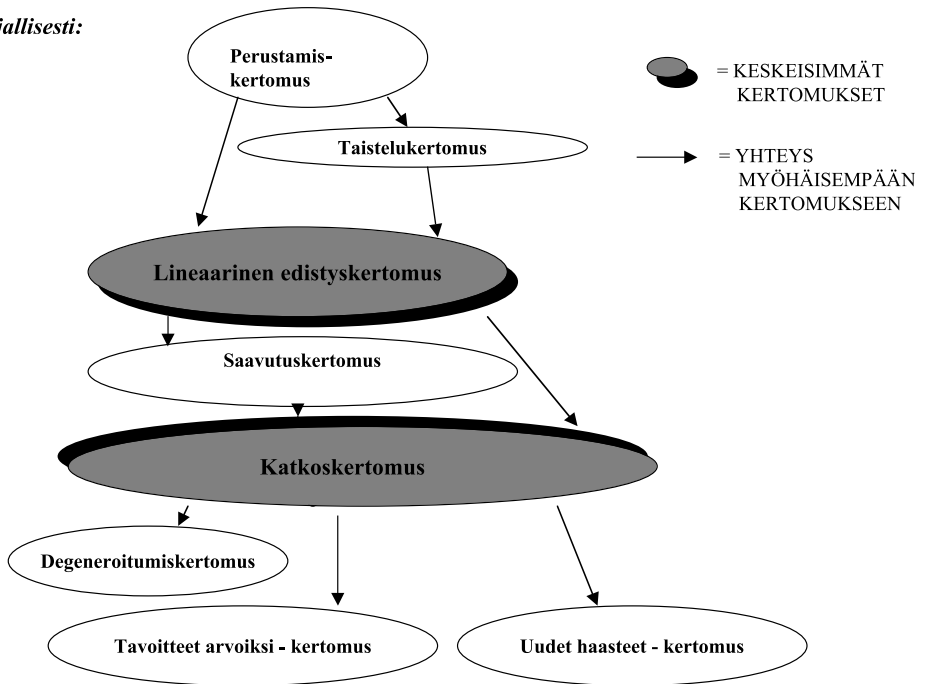
1960 - luku

1980 - luku

1990 - luku

Nykyisyys

Tulevaisuus

Kuvio 1. SDP:n periaateohjelmakeskustelijoiden kertomukset 1995–1999.

Sosialidemokraattien ydinkertomuksena on koko heidän historiansa ajan ollut lineaarinen edistyskertomus. Kertomuksen nimi on kehitetty sosialidemokraattien itse antaman ”lineaarinen edistys”-käsitteen pohjalta. Lineaarisen edistyskertomuksen avulla hahmotetaan kuinka vähittäin uudistamalla yhteiskunta täydellistyy (ks. Mickelsson 1999, 83). Vuoden 1952 periaateohjelmassa lineaarinen edistyskertomus kuului:

Työväenliikkeen ensimmäinen tavoite oli valtiollisten oikeuksien hankkiminen työläisille sekä demokraattisen valtiojärjestelmän kehittäminen ja yleistäminen. Valtiollisen kansanvallan saavuttaminen on tehnyt mahdolliseksi demokratian piirin laajentamisen myös sosiaalisen ja taloudellisen elämän aloilla. Näin on sosialidemokraattisen työväenliikkeen hellittämättömien ponnistusten ja taloudellisen kehityksen omien lakien vaikutuksesta kapitalistinen järjestelmä jo osittain muuttunut yhteiskunnan omistukseen ja tuotantoon pohjautuvaksi ja muuttuu edelleen sosialistiseksi suunnitelmataloudeksi (SDP 1952).

Vuonna 1952 lineaarinen edistyskertomus oli jatkuvuuskertomuksen muodossa – kun se vuoden 1903 ohjelmassa korosti selkeästi muutosta eli katkosta aikaisempaan (SDP 1903). Vuoden 1952 kertomuksessa korostuivat niin menneisyyden saavutukset, kuin näiden looginen jatkumo: taloudellinen demokratia; yhteiskunnan (lopullinen) täydellistyminen. Nuorten radikaalien ikäluokkien tultua SDP:hen 1960-luvun lopulla ja 1970-luvun alussa sekä tämän kanssa samaan aikaan vallinneessa kansarintamahallituksen euforiassa (vuosina 1965–1972) jatkuvuus sosialidemokraatteja oikeuttaneista kertomuksista unohtui ja mm. puolueen jäsenlehdissä ryhdyttiin korostamaan tätä enemmän katkosta. Kun kansarintamahallitusta seuraavien ministeriöitten uudistusprosessi alkoi vaikiintua lineaarinen edistyskertomus puolueen oikeuttajana sai taas jatkuvuuskertomuksen muodon. Kertomuksen alkuajankohta sijoittui tällöin joko Paasion puheenjohtajakauden alkuun tai vuosisadan alkuun. Ekokatastrofikertomus merkitsi 1980-luvulla katkosta tälle kertomukselle ja lineaarista edistyskertomusta jat-

kuvaukskertomuksena näkyi yhä harvemmin puolueen julkaisuissa, viimeisten kertomusten ollessa puolueen jäsenlehdissä 1980-luvun puolivälissä. Tällöin tyypillinen kertomus korosti tavoitteiden jo lähes toteutuneen. Tämän *projekti on jo lähes valmis*-kertomuksen mukaan sosialidemokraatit ovat toteuttaneet uudistustavoitteistaan lähes kaikki, ainoastaan taloudellinen demokratia on saavuttamatta (ks. Mickelsson 1999, 195). Kuten perustyyppinen lineaarinen edistyskertomuskin samaisti ”projekti on jo lähes valmis”-kertomus yhteiskunnan uudistustyön rakentamiseen. Tämän kertomuksen mukaan yhteiskunta muuttuu sosialidemokraattien toimesta paremmaksi (vrt. SDP:n periaateohjelma 1987). Projekti on jo lähes valmis-kertomusta ei kuitenkaan kerrottu lainkaan periaateohjelmakeskustelussa, se ilmeni SDP:n puoluediskurssissa eteenkin 1980-luvun alkupuolella (Mickelsson 1999). 1990-luvulta lähtien lineaarinen edistyskertomus typistyi saavutuskertomukseksi. Tulevaisuuteen ei enää luotettu, sitä pidettiin arvaamattomana, kertomus pääpaino oli menneisyyden saavutuksissa, samalla korostettiin nykyisyyden murrosta (Mickelsson 1999).

Menneisyyteen sijoittuneen lineaarisen edistyskertomuksen ohella keskeisin kertomus vuoden 1999 periaateohjelmaa valmistelleessa keskustelussa olikin *katkoskertomus*. Keskusteluaineistossa katkos sijoitettiin tavallisemmin vuoteen 1989, joka symbolisoi kaikkea murrosta (ks. edellä). Tällöin päättyi lineaarinen kehitys, joka oli alkanut vuoden 1903 puoluekokouksen hyväksymästä periaateohjelmasta. Valmiissa ohjelmassa lineaarista edistyskertomusta lähinnä olevasta kertomuksesta ei ole luettavissa samanlaista tulevaisuuden optimismia kuin vuoden 1952 ja vielä 1987 periaateohjelmassa oli. Kertomuksen sävy on melko yleinen ja paremman maailman takeeksi ei esitetä mitään samantapaista skenaariota kuin vuonna 1952. Sosialidemokratian periaatteet ohjelman edistyskertomus sijoittuu pääasiassa menneisyyteen tulevaisuuden ollessa avoin. Se on siis pääasiassa saavutuskertomus:

Työväenluokan järjestäytyminen poliittiseksi ja ammatilliseksi työväenliikkeeksi antoi Euroopan kehitykselle uuden suunnan. Suomen työväenpuolue perustettiin Turussa 1899. Se asetti tavoitteekseen työväestön ta-

loudellisen ja yhteiskunnallisen vapauttamisen. Forssan kokouksessa 1903 puolue muuttui sosialidemokraattiseksi puolueeksi. Se hyväksyi kansainvälisen työväenliikkeen sosialistisen ohjelman ja omaksui kansanvaltaiset menettelytavat. Korostamalla parlamentarismia ja kunnallista demokratiaa sekä edistämällä työntekijöiden oikeuksia se teki eron kapitalismiin ja kommunismiin. Yhä tänään sosialidemokratia jatkaa kamppailua ihmisten aineellisen ja henkisen tasavertaisuuden puolesta taloudellista yltiöliberalismia ja yhteiskunnallista konservatismia vastaan.

Sosialidemokratia on yhteiskunnallista uudistustyötä sosialismin arvojen perustalta. Sosialismi korostaa yksilöiden yhteisvastuuta toisistaan ja yhteisöstään. Sosialismin humanit arvot ovat juurtuneet syvälle koko demokraattiseen Eurooppaan. Ihmisarvosta, ihmisoikeuksista ja yksilön vastuuntunnosta lähtevä joukkoliike kohotti ihmiset kansalaisiksi, joille kuuluvat valtiolliset, sivistykselliset, sosiaaliset ja työelämän oikeudet (SDP 1999b, 5).

Ohjelmassa paremman kehityksen takeena ovat vain sosialidemokratian menneisyyden saavutukset ja sosialidemokratian arvot, mitään syvempää yhteiskunta-analyysia ja siitä johdettua muutosstrategiaa ei siihen sisälly. Huomioitavaa on myös, että ensi kertaa ohjelmassa korostetaan sosialidemokratian saaneen vaikutteita kristillisestä etiikasta (SDP 1999b, 6).

Perustamis- ja taistelukertomukset olivat tärkeällä sijalla periaateohjelmakeskustelussa. Nämä lineaarisen edistyskertomuksen osat ja variaatiot sijoitettiin tavallisesti 1900-luvun alkuun tai viimeistään 1960-luvulle. Poikkeuksena aikaisemmista sosialidemokraattien kertomuksista oli myös se, että Väinö Tannerin teoille annettiin vuoden 1999 periaateohjelmakeskustelussa suuri merkitys, varsinkin 1960–1970-luvuilla hänet unohdettiin ja sivutettiin, kun taas 1990-luvulla hänen elämäntyötään ruvettiin arvostamaan (Mickelsson 1999, 88–102, 202 ja 265). Vuoden 1999 puoluekokous oli myös SDP:n satavuotiskokous, se oli siis luonnollinen paikka kertoa perustamis- ja taistelukertomuksia. Perustamisen juuria etsittiin niin valistusajattelusta kuin teollistumisen aiheuttamasta murroksestakin. Perustajahahmoihin suh-

tauduttiin kunnioittavasti, mutta paitsi näitä perustajakertomuksissa kerrotaan myös tavallisen maalaisjärjestön alkutaipaleesta. Esimerkiksi kirjoituskilpailuun osallistunut ”Nipa” kertoi työväenyhdistyksen alkutaipaleesta Nummella (Nipa, ki).

Taistelukertomuksetkin olivat lineaarisen edistyskertomusten muunnelmia. Erona lineaarisiin edistyskertomuksiin ja perustajakertomuksiin oli se, että niissä itse identifioitiin toisen kautta korostamalla uudistamistyön taisteluluonnetta. Keskustelijat korostivat sosialidemokraattien taistelleen porvareita ja kommunisteja vastaan. Sosialidemokraattien vastuunalaisuutta (mm. hallituspuolueena) korostettiin ja uudistuksen aikaansaannoksia tuotiin esiin mm. vertaamalla aiempia huonompia elinolosuhteita nykyisiin parempiin olosuhteisiin. Nimimerkki Puumerkki kirjoitti tämäntyyppinen novellin asuun kirjoitetun kertomuksen, jossa iso-isiä ja lastenlapsi käyvät läpi hyvinvointivaltion rakentamista ja sosialidemokraattien taistelua (Puumerkki, ki).

Varsinkin kirjoituskilpailussa esitettiin paljon *degeneroitumiskertomuksia*. Ne sijoittuivat menneisyyteen, jossa puoluetta rakennettiin yhteistuumin sekä lohduttomaan nykyisyyteen, jolloin järjestötyö on lähes kuollut ja jäljelle jääneet jäsenet vain riitelevät. Nämä kirjoitukset on laadittu useimmin novelleiksi, niissä yksinäinen pohdiskelija kaipaa menneitä aikoja, ylistää veteraanien työtä ja suree nykyhetken kaotettua ja arvottomuutta. Kilpakirjoittaja nimimerkki ”-129 U” kertoo miten hän on koko ikänsä ollut mukana työväenliikkeessä ja surevansa sen nykyhetken tilaa:

Niinpä nyt täyttääkin mielen murhe, sillä kaikki mitä työväenliikkeen veteraanit ovat saaneet aikaiseksi rakentamalla; pankit, vakuutuslaitokset, osuuskaupat ja urheiluliikkeen, työväentalot ja paljon muuta on mennyt sen siliän tien. Ja tämä nähdäkseni joihtui yksinkertaisesti siitä, että mukaan tuli uusi sukupolvi. Se oli saanut jonkinasteista koulutusta ja se jo tuossa vaiheessa antoi ymmärtää, että te vanhat jäkälät ette kyllä ole saaneet mitään aikaiseksi. Kaikki tälle uudelle, ”tietävälle” sukupolvelle kävi liian helposti. Se kyllä panee ajattelemaan, ettei se koulunpenkki niin eriomainen opinahjo olekaan, jos sitä aatteellisuutta ei ole mukana. On vain hirvittävä halua johtopaikoille,

vaikka puuttuu se aatteellisuus ja kyvytkään eivät olisi riittävät, kuten niin monta kertaa on käynyt ilmi. Eikä se aatteellisuuskään ole ollut mukana silloinkaan, vaikka kysymyksessä on ollut työväenliike (-129 U, ki).

Nimimerkki on huolissaan myös siitä, etteivät jäsenet lue ohjelmia ja puoluejohto on vieraantunut kansasta (mt.).

Vuoden 1999 periaateohjelmaa työstäneessä keskustelussa viitattiin lineaariseen edistyskertomukseen runsaasti. Esimerkiksi Tuula Haatainen otti murrosta käsitelleessä puoluekokouspuheenvuorossaan henkilökohtaisen näkökulman lineaariseen edistyskertomukseen:

Äitini pääsi 5-lapsisen köyhän mökin tyttönä oppikouluun saatuaan kunnalta stipendin. Sisaruksillakin olisi ollut lukupäätä, mutta stipendi ratkaisi. Peruskoulu-uudistus ja opintotukijärjestelmä, nehan olivat ne 70-luvun sosialidemokratian käänteen tekevät uudistukset. Sillä oli valtava merkitys meille tavallisille lapsille ja nuorille. Mahdollisuus koulutukseen avasi meille maailman, josta vanhempamme vain uneksivat. Tämän päivän kysymys on, mikä on tämän päivän sosialidemokratian utopia muuttaa yhteiskuntaa koulutuksen kautta. Missä ovat tänä päivänä koulutuksen kautta syrjäytyvät ihmiset?

Kun tuo samainen äitini synnytti esikoisensa, oli äitiysloman pituus 3 viikkoa. Työhön oli mentävä, kun isä opiskeli vielä ammatin. Tänäpäin päivähoidopaikka on joka lapsen oikeus ja vanhempainloman voivat molemmat vanhemmat jakaa. Ratkaisua odottaa kuitenkin palvelujärjestelmän edelleen kehittäminen, monipuolistaminen ja laadun parantaminen (SDP 1999a).

Murrosta korostaessaan Haataisen puoluekokouspuheenvuoro muuttuu ”*katkoskertomukseksi*” todetessaan: ”(P)aluuta vanhaan ei enää ole. Me tiedämme, että olemme keskellä murrosta, jossa uusi etsii muotoaan” (mt.) ja sen jälkeen keskustelulle varsin tyypillisiä argumentteja esiin tuovaksi ”*uudet haasteet*”-kertomukseksi:

Jotta tulevaisuus rakentuisi ihmisarvoiseksi, meidän kaikkien on oltava tekemässä lastemme tulevaisuutta, jotta oikeudenmukaisuus voitaisi, jotta jokaisella olisi vapaus toteuttaa itseään ja tuntea itsensä tarpeelliseksi, osaksi jotain suurempaa kokonaisuutta. Aiemmin paha porvari oli tehtaan omis-

taja. Tänään vastustajaksi nimetään kasvotomat markkinavoimat tai valuuttadiilerit. Näille voimille vaaditaan suitsia suuhun. Me elämme markkinataloudessa, ja sen kanssa meidän on kai otettava elämään (mt.).

Vaatus ”markkinavoimille asetettavista suista” oli varsin tyyppinen vaatimus, se nähtiin uutena haasteena, kertomuksessa joka oli lineaarisen edistyskertomuksen kaltainen. (mm. Heikki Paloheimo, pe). Muina uusina haasteina kirjoituksissa vaadittiin muun muassa hyvinvointivaltion uudistamista mm. monimutkaiseksi käyneiden raskaiden järjestelmien yksinkertaistamisella (mm. Paloheimo, Sänkiaho, Heino, Tuominen, pe). Puolueen sisäiset linjaerimielisyydet tulivat voimakkaimmin esille keskusteluaineistossa. Yksi tärkeimmistä oli aiemmin jo mainittu talouskasvun ja ympäristönsuojelun välinen ristiriita. Antti Kalliomäen mukaan sekä talouskasvu että ympäristönsuojelu ovat mahdollisia samanaikaisesti (K 8, 3–14), kun sen sijaan Risto Hokkanen (K 8, 29–38) ja Elina Lehto kritisoivat jatkuvan talouskasvun ihannetta (K 2, 51–52). Talouskasvua puolusteltiin työttömyyden vähentäjänä, näissä lausunnoissa ei juuri otettu kantaa ympäristönsuojeluun.

Erilaiset ajattelutavat näkyivät myös asenteissa demokratiaan ja päätöksentekoon. Antero Tuomisen mukaan keskitetty valtio on tae tasa-arvolle ja tuloerojen kaventamiselle (K 7, 77–84), kun Elina Lehto vaati vallan hajautusta (K 2 52–56) ja Kalevi Suomela ja Petteri Oksa kirjoittivat kommunitarististen ajatusten puolesta kannattaen mieluummin hajautusta kuin keskitystä (K 2 77–84; K7 19–27). Lehdon, Oksan ja Suomelan kirjoitukset olivat poikkeuksia, yleensä ei kirjoituksissa visioitu suuria uudistuksia. Yksi erimielisyyden aihe oli ohjelman muoto. Muun muassa. keskusteluaineistossa ja periaatepajassa esiteltiin hyväksytyä huomattavasti laajempia ja yksityiskohtaisempia periaateohjelmaluonnoksia (kts. esim. Paloheimo, Tuominen, Heino ja Sänkiaho K 2, 89–104). Ohjelman laajuudesta tai funktioista ei kuitenkaan käyty eksplisiittisiä keskustelua puoluekokouksissa eikä muillakaan kirjallisen muodon saaneilla foorumeilla.

Periaateohjelmakeskustelun keskeisimpiä käsitteitä oli ”arvo”. Kirjoituskilpailunkin teema oli ”tulevaisuuden arvot ja aatteet”. Ar-

vokäsitteen frekvenssi kaikessa keskustelussa oli varsin mittava. Sosialidemokraatit ryhtyivät keskustelemaan arvoista 1980-luvulla, samanaikaisesti puhe tulevaisuuden tavoitteista tyhryti. Arvot ikään kuin astuivat tavoitteiden tilalle, kun aiemmin oltiin tulevaisuutta suunniteltu laatimalla tavoitelistoja, 1980-luvulta lähtien ikään kuin varustauduttiin tulevaisuutta varten määrittelemällä sosialidemokratialle tyyppillisiä arvoja (ks. Mickelsson 1999, 203). Periaateohjelmakeskustelussakin esiintyi tämän tyyppisiä ”tavoitteet arvoiksi”-kertomuksia. Sosialidemokraatit korostivat rakentavansa yhteiskuntaa keskeisten arvojensa mukaisesti. Näitä olivat tasa-arvo, vapaus, solidaarisuus ja demokratia.

Katkos korostui voimakkaasti kaikissa sosialidemokraatteja määrittelevissä kertomuksissa. Yleensä suhtautuminen yhteiskunnalliseen murrokseen oli jotenkin neuvoton, mitään konkreettista analyysiä ja tavoitteita ei voitu esittää oli vain joitain yleisiä tavoitteita kuten esimerkiksi ”markkinavoimien valjastaminen” ja ”hyvinvointiyhteiskunnan uudistaminen”. Toivottomammin tulevaisuuteen suhtautuivat kilpikirjoittajat, yhtenä syynä lienee aiemmin mainittu kirjoitusajankohta. Toisena syynä voidaan pitää sitä, että yksinäinen kilpikirjoituksen laatiminen on varsin erilainen media kun esimerkiksi kollektiivisubjektin ja identiteetin luonti puoluekokouksessa. Kilpikirjoittajat eivät myöskään olleet yhtä sitoutuneita puolueeseen kuin kokousedustajat tai periaatepajaan kirjoittaneet.

Modernit ja jälkimodernit kertomukset SDP:n legitimoijana ja konstituojina

Vertaan seuraavaksi periaateohjelmakeskustelussa esitettyjä kertomuksia 1960–1970-luvulla esitetystä puoluemäärittelyistä muodostettuihin kertomuksiin. Kuusikymmenluvulla sosialidemokraatit politisoivat mittavan määrän hyvinvointiyhteiskuntaa rakentavia uudistuksia ja seitsemänkymmentäluvulla he toteuttivat niitä. Olen väitöskirjassani kutsunut aikakautta 1965–1972 tulevaisuuspuolueiden kaudeksi ja kautta 1973–1978 ohjelmapuolueiden kaudeksi. Nimet johtuvat siitä, että aiempänä ajankohtana sosialidemokraatit oikeutettiin politisoimalla tulevaisuuden tavoitteet. Jälkimmäisenä kautena puo-

Taulukko 1. Kolme eri aikakausina esitettyä kertomusta SDP:n konstituojana ja legitimoijana.

Välttämättömyys mahdollistaa – tavoitekertomus 1960-luvulta	Jatkuvuutta korostava ohjelmakertomus 1970-luvulta	Sosialidemokraattien periaateohjelmakeskustelussa esitettyjen kertomusten pelkistys
<p><u>1. Suhde edistykseen</u> On olemassa universaali edistys, Joka ilmenee tieteen, teknologian ja talouden kehityksenä sekä demokratian täydellistymisenä.</p> <p><u>2. Tavoitteita ja saavutuksia</u> Puolueemme on tajunnut edistykseen mahdollisuuden toteutettavaksi koko yhteiskunnassa. Puolueemme rakentaa edistyksellisempää yhteiskuntaa. Edistys antaa mahdollisuuden laajentaa kansanvaltaa, toteuttaa sosiaalisia ja sivistyksellisiä uudistuksia ja viime kädessä demokraattista sosialismia.</p> <p><u>3. Intressiryhmä</u> Teemme työtä työväestön elinolojen parantamiseksi.</p> <p><u>4. Tavoitteisiin myötävaikuttaa</u> Tavoitteisiimme myötävaikuttaa edistys, kehitys ja taloudellinen kasvu. Sekä lisäksi muu työväenliike, erityisesti ammattiyhdistysliike.</p> <p><u>5. Vastustettava kehityskulku</u> Vastustamme tavoitteidemme vastaisia pyrkimyksiä, kuten porvarilliseen omistusoikeuteen pohjautuvaa valtaa.</p> <p><u>6. Vastustajat</u> Pyrkimyksiämme vastustaa Erityisesti porvarilliset puolueet, mutta myös kommunistit.</p> <p><u>7. Historiankäsitys</u> Tavoitteemme toteutuu asteittain ja lineaarisesti. Yhteiskunnan kehittyessä demokratia laajenee ja yhteiskuntajärjestelmä muuttuu demokraattiseksi sosialismiksi.</p>	<p>Sosialidemokraatit ovat ohjelmis- saan jo vuodesta 1903 lähtien as- setaneet tavoitteet suomalaisen yh- teiskunnan parantamiseksi.</p> <p>Olemme toteuttaneet tavoitteet as- teittain ja lineaarisesti. Vuoden 1903 ohjelman tavoitteet ovat jo lähes toteutetut samoin vuoden 1952 ohjelman tavoitteet. Yhteis- kunnallinen muutos vaatii sociali- demokraattien ajamia uudistuksia.</p> <p>Teemme työtä työväestön elinolo- suhteiden parantamiseksi.</p> <p>Tavoitteisiimme myötävaikuttaa edistys, kehitys ja taloudellinen kasvu. Sekä lisäksi muu työväen- liike, erityisesti ammattiyhdistys- liike.</p> <p>Vastustamme pääoman vaikutus- vallan kasvattamista.</p> <p>Pyrkimyksiämme vastustaa omia oikeuksiaan ajava ylikansallinen porvaristo.</p> <p>Kehitys jatkuu samanlaisena. So- sialidemokraattien uudistus-poli- tiikka tulee jatkumaan lineaarisesti toteuttamalla myös taloudellinen demokratia.</p>	<p>Sosialidemokraattien periaateohjelmakeskustelussa esitettyjen kertomusten pelkistys</p> <p>Edistyksen aikakausi on loppunut, tilalle on tullut murros.</p> <p>Puolueemme on rakentanut hyvin- vointiyhteiskunnan, joka on uhat- tuna globalisaation, ekokatas-tro- fin ja joukkotyöttömyyden vuoksi.</p> <p>Emme ole enää työväenpuolue, vaan arvopuolue.</p> <p>Tavoitteisiimme myötävaikuttaa sosialidemokraattisten arvojen kannatus.</p> <p>Vastustamme hyvinvointiyhteis- kuntaa purkavaa uusliberalismia.</p> <p>Pyrkimyksiämme vastustavat uus- liberalistit.</p> <p>Tulevaisuuteen pitää varustautua kehittämällä ratkaisuvaihtoehtoja sosialidemokraattisten arvojen mukaisesti.</p>

luen legitimoinnin perustana olivat ohjelmat ja niiden tavoitteet. Tämä kausi erosi ensimmäisestä siinä, että puoluetta oikeutettiin myös menneisyyteen vedoten, tulevaisuuspuolueiden kaudella ei tällaista elementtiä kertomuksissa ollut.

Periaateohjelmakeskustelusta on pääteltävissä, että 1960–1970-lukuja pidetään eräänlaisena ”puolueen kulta-aikana”. Tuona aikana esitetyt kertomukset olivat siis sosialidemokraattien keskeisemmän kertomuksen lineaarisen edistyskertomuksen tapahtuma-aikoja. Olen pelkistänyt seuraavaan taulukkoon tulevaisuuspuolueiden – ja ohjelmapuolueiden kausien sekä periaateohjelmakeskustelun keskeisempien kertomusten rakenteet.

Vertailtaessa kolmen eri aikakauden puoluetta oikeuttaneita kertomuksia huomio kiinnittyy viimeisen kertomuksen ”postmoderniin pettymykseen ja toivottomuuteen”. Modernina aikakautena maailma koettiin ihmistahdon mukaisille muutoksille alttiiksi, sen sijaan postmodernina aikakautena ei nähty enää olevan suurtaakaan mahdollisuutta edistykselle. Kun hyvinvointipalveluita alettiin 1960-luvulla luoda puoluetta oikeutettiin tulevaisuuden tavoitteisiin vedoten. Tälle ajalle tyypillinen tulevaisuuskerromus ei ollut voluntaristinen, vaan yleisen edistyksen nähtiin mahdollistavan myös sosialidemokraattien tavoitteet. Myöhemmin saavutetut tavoitteet nähtiin lähes pelkästään sosialidemokraattien tahdon toteutumaksi. Näin ollen edistys ymmärrettiin puolueen aikaansaannoksena.

Tuija Pulkkinen ymmärtää modernistisen kertomuksen sisältävän jonkinlaisen totuuden ytimen sekä jatkuvan pyrkimyksen parempaan (Pulkkinen 1998, 46–64). Sosialidemokraattien kahdessa vanhemmassa kertomuksessa on nämä molemmat piirteet. Viimeisemmässä kertomuksessa totuus nähtiin epäselvänä ja tulevaisuus kaoottisena. Kun modernissa kertomuksessa nähtiin edistyksen välttämättömyyden mahdollistavan suotuisan kehityksen, nähtiin viimeisemmässä kertomuksessa epäsuotuisien muutosten pakottavan puoluetta kehittymään tiettyyn suuntaan. ”Välttämättömyys mahdollistaa”-kertomus oli näin vaihtunut ”välttämättömyys pakottaa”-kertomukseksi.

Keskustelun tulevaisuutta luonnehtiva neuvottomuus – joskus jopa epätoivoisuus – hou-

kuttaa suuresti vertaamaan sitä post- (ja jälki)modernismista tehtyihin luonnehdintoihin. Postmoderni elämänasenne merkitsee, sen oman ymmärryksen mukaan, moderniteetin synnyttämän vääristyneen lumouksen haihduttamista. Thomas Wallgren toteaa, että ”postmoderniin pettymykseen” on vaikuttanut se, että varhaisen modernin odotushorisontti oli katteettoman optimistinen (Wallgren 1989, 50–51). Jürgen Habermasin mukaan valistusta ja edistystä korostaneen utopismin sijaan on nyt astunut näkemyksellisyiden puute, jonka globaalit uhat ja negatiivinen suhtautuminen tulevaisuuteen ovat laukaisseet. Modernille ominaisen huomisen odotuksen sijaan elämme ikuisessa, paniikinomaisessa nykyisyydessä. Tulevaisuudesta on tullut uhka, jonka hyökkäykset kohdistuvat yhteisöihin yhä rajumpina, totaalisempina ja vastaansanomattomimpina (Habermas 1994; Wallgren 1989). Jean Baudrillard väittää, että myös todellisuuskäsityksemme on muuttunut ”epäajalliseksi”. Kun tapahtumilla ei mielletä olevan syytä eikä seurauksia, totuudeksi muodostuu se, mitä kulloinkin kommunikoidaan, se miltä jokin asia tietyssä hetkessä ja tilanteessa näyttää (Baudrillard 1988). Anthony Giddensin mukaan länsimainen kulttuuri on siirtynyt jälkitraditionalistiseen aikaan. Tälle on ominaista vuosisatoja kestäneiden toimintatapojen muuntuminen ja eskatologisen maailmankuvan korvautuminen refleksiivisellä modernismilla. Tälle ajattelutavalle on ominaista eteen tulevien epäkohtien korjaaminen, ei niinkään uuden paremman yhteiskunnan rakentaminen (Giddens 1995, 83–152). Lähimmäksi kuitenkin osuu Beckin arvio ”ikuisten” binaaristen totuuksien, kuten itä/länsi, vasemmisto/oikeisto, yksityinen/julkinen poistumisesta ja epävarmuuden tulosta keskeiseksi yhteiskuntaelämän määrittelijäksi riskiyhteiskuntatendenssien voimistumisen myötä (Beck 1997 10, 152).

Beckin ja Giddensin määrittelemä refleksiivinen modernismi sopii hyvin kuvamaan periaateohjelmakeskustelussa mainittuihin ajatuksiin. Puheenvuoroissa korostuu reagoiminen uhkiin, eikä niinkään mekanistiselta vaikuttava paremman tulevaisuuden rakentaminen. Keskeisin näistä uhista on keynesiläiseen kansallismalliseen perustuvan hyvinvointipolitiikan korvautuminen globaalissa tilassa toimivilla vapaille markkinoilla. Tämä on ollut myös kes-

keinen uhka muun Euroopan sosialidemokraattien ja sosialistien keskustelussa (vrt. Gamble ja Wright 1999, 1–6).

Sosialidemokratian haasteet ja periaateohjelmakeskustelu

Minkälainen voisi olla sosialidemokratian uudistumisen tie ja puolueen luonne tulevaisuudessa? Etsin vastausta kysymyksiin periaateohjelmakeskustelun lisäksi Anthony Giddensin avulla. Giddensin mukaan sosialidemokraattien pitäisi ratkaista seuraavat dilemmat:

- Kysymys globalisaatiosta: Mitä se eksaktisti on ja mitä toimenpiteitä sen vuoksi pitää tehdä?
- Kysymys individualismista: Mitä tehdä kun moderni yhteiskunta tulee yhä individualistisemmaksi?
- Kysymys vasemmistosta ja oikeistosta: Mitä tällä jaolla ymmärretään tulevaisuudessa?
- Kysymys politiikan agentista: Onko politiikan muutos kulkenut ohi sovinnaisen mekanistisen demokratian mallin ohi?
- Ekologiset ongelmat: Kuinka ne pitäisi integroida sosialidemokraattiseen politiikkaan? (Giddens 1998, 27–28).

Kuten olemme jo havainneet pääosa näistä teemoista oli keskeisimmässä asemassa periaateohjelmakeskustelussa. Globalisaatiota pidettiin pääosin uhkana, johon ei juuri löydetty ratkaisuvaihtoehtoja. Suunta-antavia vastauksia kuitenkin esitettiin, sellaisen löysi Kalevi Suomela. Hän totesi: ”(O)ikea vastaus globalisaatioon ei ole hyvinvointivaltion purkaminen, vaan politiikan globalisaatio” (Suomela K 2, 48). Ekokatastrofin uhkaan suhtauduttiin pääasiassa kahdella – toistensa kanssa ristiriidassa olevalla – tavalla: jotkut eivät pitäneet talouskasvua esteenä ekokatastrofin torjumisessa, toiset taas kielsivät materiaalisen tuotannon lisäämiseen perustuvan talouskasvun. Ekologiadiskurssiin ei tuonut lisänä mitään erityistä sosialidemokraattista näkökulmaa, keskustelun argumentit oli esitetty monta kertaa jo muualla aikaisemmin.

Itä-Euroopan realsosialismin romahdus, talouden globalisaatio ja sen seurauksena tullut valtiokeynesiläisyyden loppu olivat syitä, jot-

ka haastoivat myös sosialidemokraatit arvioimaan vasemmiston määritelmiä. Monessa kirjoituksessa yritettiin vakuuttaa, että vasemmisto-oikeisto-jako on edelleen relevantti. Jakoa pyrittiin perustelemaan sillä, että vasemmistolaisuuteen kuuluu utopia paremmasta yhteiskunnasta, oikeistolaisuuteen ei. Myös suhde markkinatalouteen erottaa vasemmiston oikeistosta, kun vasemmisto haluaisi säädellä sitä, oikeisto antaisi markkinavoimille vapaat kädet. Vasemmistolaisista arvoista kirjoitettiin ja puhuttiin paljon. Keskeiseksi vasemmiston ja oikeiston jakajaksi nähtiin se, että vasemmiston keskeinen arvo on yhteisöllisyys ja oikeiston yksilökeskeisyys tai jopa yltiöindividualismi. Kirjoittajien mukaan oikeisto piti eriarvoisuutta luonnonmukaisena, kun vasemmistolaiset arvostelevat tämäntapaisia asenteita ja arvoja.

Myös sosiaalinen oikeudenmukaisuuden tavoittelu nähtiin vasemmiston tavoitteena, kuten myös päätöksenteon yhä runsaampi demokratisointi. Joissain kirjoituksessa samaistettiin vasemmistolaiset ja liberaalit arvot. Keskustelussa tuotiin esille myös ”kolmas vasemmisto”-käsite, sitä ei kuitenkaan tarkemmin määritelty, vaan käsitteen julkituomisella pyrittiin tekemään eroa teollisuusyhteiskunnan ja sen jälkeisen vasemmiston välillä. Jotkut kirjoittajat halusivat eurooppalaisesta vasemmistolaisuudesta yleismaailmallista, sen saavutusten levittämistä vaadittiin kaikkialle maailmaa. Aiemmin sosialidemokraattien vastustaja nimettiin porvariksi, periaateohjelmakeskustelussa se oli täsmäntynyt uusliberalismiksi ja uusliberaaleiksi.

Periaateohjelmakeskustelijoiden suhtautuminen individualismiin oli eksplisiitisti kielteistä, mutta sen sijaan implisiitisti se oli hyväksyttävää. Ullrich Beck liittyy viime vuosikymmenien kehitystendensseihin vanhojen yhteiskunnallisten rakenteiden hajoamisen ja siitä johtuvan individualisaation (Beck 1997, 94–95; ks. myös Thernborn 1995, 350–351). Beck ei pitänyt yksilön individualisaatiota yhteiskunnan atomisoitumisena, vaan pikemminkin yksilön subjektivoitumisena (mt., 94–95). Tämä tendenssi on havaittavissa erittäin selvästi periaateohjelmakeskustelussa. Kirjoituksissa ei esiintynyt ”työväestöä” tai muutakaan kollektiivia yhtenäisenä subjektina, vaan näkökulma yhteiskuntaan kulki yksilön kautta. Esimerkiksi var-

sin monessa kilpikirjoituksessa korostettiin kirjoittajan subjektisuutta, joissain kirjoituksissa kertova subjekti oli jäänyt yksin kun vanha kollektiivi oli hävinnyt tai häviämässä. Puoluekokouskeskustelussa Tuula Haatainenkin puhui sosialidemokraattien saavutuksista pitäen esimerkkinä äitiään, yksilöä. Haatainen ei esimerkiksi kertonut yleisiä tilastolukuja eri yhteiskuntaryhmien elintason parantumisesta. Individualisoitumistendenssiä todistaa myös se, että keskustelussa SDP:tä ei juurikaan enää pidetty työväenpuolueena. Aiemmasta työväenpuolueisuudesta oltiin ylpeitä, mutta mitään intresiryhmäsidonaisuuteen liitettyä kollektiivisubjektia ei haluttu korostaa enää 1990-luvun loppupuolella.

Yksilön subjektivoitumistendenssi on havaittavissa tarkasteltaessa viimeisen kahden vuosikymmenen puoluediskurssia. Puolueen jäsen koetaan nykyisen enemmän politiikan toimijana, eikä niin paljon toiminnan kohteena ja välineenä kuten aiemmin (Mickelsson 1999) Näin kysymys subjektivoitumisesta on liitettävissä Giddensin asettamaan kysymykseen politiikan agentista⁵. SDP oli vielä 1960–1970-luvuilla kollektiivisubjektinen politiikan agentti. Tämän jälkeen on tapahtunut individualisoitumista, joka on ilmennyt politiikan mm. politiikan henkilöitymisensä sekä jäsenten subjektivoitumisensa (Mickelsson 1999, 288). Puoluejohtajista ja muista ammattipoliitikoista on henkilöitymisen myötä tullut yhä keskeisempiä politiikan subjekteja (Pekonen 1995).

Puolueen rooli on eroteltavissa politiikan subjektiksi tai politiikan teon paikaksi. Subjektin tunnusmerkkeinä ovat oma tahto ja tavoitteet, politiikan teon paikassa ei näitä ominaisuuksia ole, se vain tarjoaa puitteet politiikan subjektin konstituoitumiselle ja uusintamiselle. Diskurssissa politiikan subjektia konstituoidaan ja uusinnetaan ajallisilla määreillä; vastaamalla kysymykseen ”mitkä ovat pyrkimyksemme ja saavutuksemme?” kun tilallinen oikeutus ”keitä me olemme?” Ajallinen ulottuvuus ymmärretään tässä a posteriorisena ja tila a priorisena

elementtinä (Kant 1996, 77–79 ja 85–90; Palonen 1993b, 154–193). Tilaulottuvuus kertoo sen, minkä ymmärretään olevan puolueen perusolemus kun aikaulottuvuus ilmoittaa puolueen tavoitteet ja saavutukset. Eroja voi havainnollistaa esimerkiksi: ”Puolueemme pyrkii (on pyrkinyt) tasa-arvoiseen yhteiskuntaan”. Toteamus käyttää hyväkseen aikaulottuvuutta, kun toteamus ”puolueemme perusarvo on tasa-arvo” ilmoittaa, millainen puolue sinänsä – a priori – on ja on siten tilaulottuvuuden ilmaisu.

Sovellan subjekti/paikka- jakoon bekkiläistä ”ja”-ajattelua: puolue voi olla samanaikaisesti sekä paikka että subjekti. Itse asiassa riittävästi resursoitu politiikan teon paikka on edellytys poliittisen subjektin syntymiselle ja toiminnan jatkumiselle. Tämä on niin liberalistisen (esim. Rawls 1990, 221–227; Patomäki 1996, 15) kuin arendtilaisen ajattelun mukaista. Rawlsin pitämiä oikeudenmukaisuuden edellytyksiä (oikeus puolueisiin vaaleihin, oppositioon ja sananvapauteen) voidaan pitää politiikan teon paikkoina. Arendt (1959) on kuvannut näitä mahdollisia politiikan teon paikkoja yleisemmin, kun hän pitää politiikan edellytyksenä julkista aluetta, esiintymisen ja ilmaantumisen tilaa (mt., 199–220), josta käsin voidaan aloittaa jokin uusi asia. Julkinen tila – ihmisten välinen maailma – on politiikan eli arendtilaisittain uuden aloittamisen edellytys (mt.).

Kun periaateohjelmakeskustelijat määrittelivät sosialidemokraatteja (joko eksplisiittisesti tai implisiittisesti) oli pääosa määritelmistä tilallisia eli a priorisia. Kuten aikaisemmin on todettu, heille olivat erittäin tärkeitä puoluetta luonnehtivat arvot. Arvoja ei voi ymmärtää tavoitteiksi, koska niissä ei ole ajallista ulottuvuutta. Näin on tulkittavissa, että keskustelijat ymmärsivät puolueen olevan mieluummin puitteet politiikan teon teolle – politiikan teon paikka, kuin politiikan subjekti. Voidaan siis pelkistää, että aiemmin SDP oli kollektiivisubjekti, jolla oli tietyt tavoitteet yhteiskunnan muuttamiseksi. Tämän jälkeen siitä on tullut tila (tai paikka) jolla on tietyt ominaisuudet

Puolue politiikan teon paikkana voidaan jakaa vielä kahteen erilaiseen kategoriaan: puolue voi olla paikkana yksilönä olevan tai asiakysymysorientoituneen ryhmän (vakituisen tai tilapäisen) politiikan subjektituden syntymiselle, oikeuttamiselle ja uusintamiselle. Puolue

5. Giddens käsittelee politiikan agenttitermiä hyvin laajasti, sovellan sitä koskemaan puolueen luonnetta. Käytän politiikan agentti- ja politiikan subjektikäsitteitä synonyymisesti.

yksilönä olevan politiikan subjektin paikkana viittaa käsitykseen, jonka mukaan demokratia ymmärretään poliittisten eliittien välisenä kilpailuna (Held 1995, 143–184). Näin ollen puolueen tehtäväksi jää rekrytoida, kouluttaa ja markkinoida tarpeellisen poliittisen virtuositeetin omaavia ammattipoliitikkoja. Puolue asiakysymysorientoituneen ryhmän politiikan teon paikkana sen sijaan viittaa osallistuvan demokratian oppeihin, jossa puolue tarjoaa vaikutuskanavat kansalaisten kokoamille ryhmille (mt., 243–264).

Sosialidemokraatit eivät ole suosineet kumpaakaan demokratiakäsitystä. Heidän käsityksensä perustuu edustavuuteen, pluralismiin ja ennen kaikkea korporatiivisuuteen (vrt. Held 186–220). He ovat puoluemäärityksissään korostaneet perinteisesti edustuksellisuutta, hierarkisuutta ja puolueen poliittista subjektivisuutta. Varsinkin 1970-luvulla ja ennen tätä tällainen puolueen roolin hahmotus oli vallitsevana (Mickelson 1999, 162–163).

Millaisen politiikan toimijaroolin sosialidemokraatit ottavat, jos he joutuisivat luopumaan pluralistis-korporatistisesta demokratiakäsityksestä suurten poliittisten kollektiivisubjektien hajottua? Tähän kysymykseen ei periaateohjelmakeskustelusta löytynyt vastausta. Kansainvälisessäkin keskustelussa tätä kysymystä on esitelty pitkään, eräänlaiseksi vastaukseksi on tullut yhdenasian liikkeiden tekemän ”alapolitiikan” suosiminen (Giddens 1998, 49). Tämäntapainen politiikka sopisi myös Giddensin hahmottamille uuden sosialidemokratian tavoitteille, joita olisivat (hyvinvointitavoitteiden lisäksi) aktiivinen kansalaisyhteiskunta, demokratian ja hallinnon desentralisaatio, hallinnon läpinäkyvyys ja maailmanlaajuinen demokratia.

Pitkän ja syvän keskustelu päätös: pelkkä arvopaperi vai uudistumisen alku?

Periaateohjelman uudistamisprojektin onnistumista voi arvioida sekä tutkimalla uutta ohjelmaa että arvioimalla ohjelmakeskustelua. Vuoden 1993 puoluekokous asetti tavoitteeksi:

Suomalaisen sosialidemokratian aatteellinen ja poliittinen sanoma on koottava ja pelkistettävä vakiintuneelta arvoperustalta uudeksi käytännön toimintaa ohjaavaksi periaateohjelmaksi, joka ottaa huomioon Euroopan yh-

dentymiskehityksen vaikutuksen ja edistymisen (SDP 1996b, 1).

On melko kiistatonta, että uusi ohjelma ei täytä puoluekokouksen asettamaa tehtävää. Ohjelman sisältönä on pääasiassa maailman tilan kuvaus ja sosialidemokraattisten perusarvojen suhde muuttuneisiin olosuhteisiin. Periaateohjelman vajavaisuuteen ovat kiinnittäneet huomiota mm. Pertti Hynynen ja Kalevi Sorsa, joista Hynynen kritisoi puolueohjelmauudistamisprosessin tuloksen jäämistä pelkäksi arvopaperiksi (Sosialidemokraatit 2/2001). Sorsa puolestaan vaati tuoreessa kirjassaan: ”socialidemokraattinen vasemmisto tarvitsee välttämättä uuden aatteellisen rakennelman kyetäkseen pysyvästi etenemään” (Sorsa 2000, 222).

Aimo Kairamo halusi periaateohjelman uudistamisprosessista upeaa keskustelukierrosta ja itsetutkiskelua puolueen sisällä (SDP 1996b, 16). Voin arvioida onnistumista vain kirjallisen jäljen jättäneen keskustelun perusteella. Keskustelussa ei juurikaan tuotu mitään uusia ideoita ja avauksia, varsinkin kirjoituskilpailun sato oli täynnä – usein pessimistissävyistä – itsetutkiskelua. Muussakin materiaalissa korostui katkosretoriikka ja neuvottomuus uusien haasteiden edessä. Ehkä käyty pitkä keskustelu olikin sosialidemokratian uudistamisen ensimmäinen vaihe.

LÄHTEET

Tutkimusmateriaali

Periaateohjelmakeskustelun aineisto

Ki ja nimi: Vuonna 1995 järjestetyn ”Tulevaisuuden arvot aatteet” -kirjoituskilpailuun lähetetyt noin 135 julkaisematonta kilpakirjoitusta. Julkaisematon SDP:n arkisto.

SDP 1996a ja nimi ”Sateenkaaren tuolla puolen”, SDP:n periaateohjelman uudistaminen, Keskusteluaineisto XXXVII puoluekokoukselle. Julkaistut kilpakirjoitukset ja muuta keskustelumateriaalia, Helsinki.

Pe ja nimi: Periaatepaja, SDP:n kotisivuilla olleen periaatepajan noin 60 kirjoitusta < URL: <http://www.sdp.fi/aatepaja/index.html> [viitattu 17.4.2000].

K ja numero: Keskusteluaineisto 1–10 Suomen Sosialidemokraattinen Puolue. Painettu 1998, paitsi K6 1999, Rauma.

Puoluekokouspöytäkirjat

SDP (1996b) Pöytäkirja SDP:n XXXVII puoluekokous Helsinki 6.–9.6.1996.

- SDP (1999a) Pöytäkirja SDP:n XXXVIII puoluekokous Turku 26.–30.5.1999.
- Sosialidemokraattien ohjelmat
- SDP (1903), SDP:n arkisto.
- SDP (1952), SDP:n arkisto.
- SDP (1987), SDP:n arkisto.
- Kirjallisuus*
- Aarnio, Eeva. 1998. *Päämäärät liikkeessä. Puolueohjelmien kirjoittamisen muuttuvat merkitykset Suomessa 1950-luvulta 1990-luvulle*. SoPhi 30. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Alasuutari, Pertti. 1994. *Laadullinen tutkimus*. Tampere: Vastapaino.
- Alker, Hayward R. ja David Sylvan. 1994. Kuinka diskurssianalyysi voi edesauttaa politiikkatieteen kehittymistä? Suomentanut Heikki Patomäki. *Kosmopolis* 24:3, 5–26.
- Arendt, Hannah. 1959. *The Human Condition: A Study of The Central Dilemmas Facing Modern Man*. New York: Doubleday.
- Baudrillard, Jean. 1988. Simulacra and Simulations. Teoksessa Mark Poster (toim.), *Jean Baudrillard: Selected Writings*. Cambridge: Polity Press.
- Beck, Ulrich. 1997. *The Reinvention of Politics: Rethinking Modernity in the Global Social Order*. Trans. Mark Ritter. Cambridge: Polity Press.
- Burke, Kenneth. 1950. *A Rhetoric of Motives*. New York: Prentice-Hall.
- Gamble, Andrew ja Tony Wright. 1999. Introduction: The New Social Democracy. Teoksessa Andrew Gamble ja Tony Wright (toim.), *The New Social Democracy*. Oxford: Blackwell.
- Giddens, Anthony. 1995. Elämää jälkitraditionaalisesa yhteiskunnassa. Teoksessa Ulrich Beck, Anthony Giddens ja Scott Lash, *Nykyajan jäljillä*. Suomentanut Leevi Lehto. Tampere: Vastapaino.
- Giddens, Anthony. 1998. *The Third Way: The Renewal of Social Democracy*. Cambridge: Polity Press.
- Habermas, Jürgen. 1994. Uusi yleiskatsauksettomuus. Teoksessa Jussi Kotkavirta (toim.), *Järki ja kommunikaatio. Tekstejä 1981–1989*. Helsinki: Gaudeamus.
- Held, David. 1995. *Models of Democracy*. Cambridge: Polity Press.
- Hyvärinen, Matti. 1994. *Viimeiset taistot*. Tampere: Vastapaino.
- Kant, Immanuel. 1996. *Critique of Pure Reason*. Trans. Werner S. Pluhar. Indianapolis: Hacklett.
- Majander, Mikko. 2000. Yrjö-Koskisen suuri kertomus Suomen kansan historiasta – Postmoderni luenta. Teoksessa Pauli Kettunen, Auli Kultanen ja Timo Soikkanen (toim.), *Jäljillä – Kirjoituksia historian ongelmista, osa I*. Turku: Kirja-Aurora.
- Mickelsson, Rauli. 1996. Puolueiden identiteettiä etsimässä. Neljän puolueen vaaliohjelman tarkastelua myöhäismodernin silmin. *Politiikka* 38:2, 75–85.
- Mickelsson, Rauli. 1999. *Samanlaiset ja erilaiset puolueet. Retoriikka- ja diskurssi-analyttinen tutkimus kokoomuslaisten ja sosialidemokraattien jäsenlehdissä ilmaisemista käsityksistä omista puolueistaan vuosina 1965–1995*. Turun yliopiston julkaisuja C:153.
- SDP (1999b), SDP:n arkisto.
- Periaateohjelman työstämiseen liittyneet muistiot ym. Mauriala (1999): Paikallistason aatepajoista saatu sisältöpalautte. SDP:n arkisto. Muistio, SDP:n arkisto, julkaisematon.
- Turku: Turun yliopisto.
- Neumann, Iver B. 1995. Kollektiivin identiteetin muodostus ja toiseus kansainvälisten suhteiden teoriasa. *Kosmopolis* 25:4, 5–22.
- Palonen, Kari. 1993a. Introduction: From policy and polity to politicking and politization. Teoksessa Kari Palonen ja Tuija Parvikko (toim.), *Reading the Political: Exploring the Margins of Politics*. Helsinki: The Finnish Political Science Association.
- Palonen, Kari. 1993b. *Politikointi, politisointi, politiikka. Tulkinta politiikan ajatusmuodon pelikielikaikaloista*. Jyväskylän opetusmoniste 1. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Patomäki, Heikki. 1996. Poliittisen osallistumisen etiikasta. *Politiikka* 38:1, 14–30.
- Pekonen, Kyösti. 1995. Finnish Voters and the Personification of Politics. Teoksessa Sami Borg ja Risto Sänkiäho (toim.), *The Finnish Voter*. Helsinki: The Finnish Political Science Association.
- Pulkkinen, Tuija. 1998. *Postmoderni politiikan filosofia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Rawls, John. 1990. *The Theory of Justice*. Oxford: Oxford University Press.
- Ricoeur, Paul. 1983. *Time and Narrative, Volume 1*. Trans. Kathleen Mc Laughlin and David Pellaur. Chicago: The University of Chicago Press.
- Sorsa, Kalevi. 2000. *Ihmisiä, ilmiöitä*. Helsinki: Ota-va.
- Strauss, Anselm L. 1987. *Qualitative Analysis for Social Scientists*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Strauss, Anselm L. ja Juliet Corbin. 1990. *Basics of Qualitative Research: Grounded Theory Procedures and Techniques*. London: Sage.
- Summa, Hilikka. 1996. Kolme näkökulmaa uuteen retoriikkaan: Burke, Perelman ja Toulmin. Teoksessa Kari Palonen ja Hilikka Summa (toim.), *Pelkkää retoriikka. Tutkimuksen ja politiikan retoriikat*. Tampere: Vastapaino.
- Thernborn, Göran. 1995. *European Modernity and Beyond: The Trajectory of European Societies 1945–2000*. London: Sage.
- Wallgren, Thomas. 1989. Moderni ja postmoderni käsitteinä ja tapoina kokea aikaa. Teoksessa Pirkko Heiskanen (toim.), *Aika ja sen ankaruus*. Helsinki: Gaudeamus.
- White, Hayden. 1990. *Metahistory: The Imagination in Nineteenth-Century Europe*. Ithaca: The John Hopkins University Press.
- Wright, Georg Henrik von. 1989. Edistyksen myytti (puheenvuoro keskusteluun modernista) *Tiede ja Edistys* 1, 6–26.